

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Tomáš Korbek

**Suezská krize: dopady na politiku Velké
Británie a vývoj mezinárodních vztahů**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Tomáš Korbel**

Vedoucí práce: **PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

KORBEL, Tomáš. *Suezská krize: dopady na politiku Velké Británie a vývoj mezinárodních vztahů*. Praha, 2013. 34 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Klíčová slova

Suezská krize, Velká Británie, studená válka, arabsko-izraelský konflikt, Anthony Eden

Keywords

Suez Crisis, Great Britain, Cold War, Arab-Israeli conflict, Anthony Eden

Rozsah práce: 65 870 znaků včetně mezer, bez seznamu použité literatury

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. května 2013

Tomáš Korbek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu bakalářské práce PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky a postřehy, které mi velice pomohly při zpracování studie.

7.6.2012

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
obor Politologie a mezinárodní vztahy

Projekt bakalářské práce

Suezská krize: dopady na politiku Velké Británie a vývoj mezinárodních vztahů

Vedoucí práce:
PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Tomáš Korbel
2. ročník 2011/2012

Úvod a téma práce

Suezská krize je v současnosti považována za jeden z nejdůležitějších milníků studené války. Tato událost, již můžeme znát také jako Sinajskou válku nebo Druhý arabsko-izraelský konflikt, se odehrála v roce 1956 (částečně i v roce 1957). Její součástí byl hlavně ozbrojený konflikt mezi Egyptem na jedné straně a Izraelem na druhé straně. Tito aktéři ovšem nebyli zdaleka jedinými účastníky krize, neboť do jejího průběhu totiž velkou měrou zasahovaly i další světové mocnosti – především Velká Británie, dále Francie a okrajově i Sovětský svaz a USA. Hlavním předmětem sporu byl strategicky důležitý Suezský průplav, o jehož kontrolu měly zájem všechny státy, které na konfliktu participovaly. Konfrontace sice neeskalovala do takových rozměrů jako Korejská válka (1950-53) nebo Karibská krize (1962), kdy reálně existovala hrozba použití jaderných zbraní, nicméně byla dostatečně podstatná na to, aby ovlivnila další vývoj mezinárodních vztahů během studené války (logicky především situaci na Blízkém východě), ale také vnitropolitickou situaci ve Velké Británii.

V práci bude věnován čas především zahraničním politikám jednotlivých aktérů, kteří se na tomto konfliktu podíleli. Není pochyb, že jedním z klíčových hráčů v tomto ohledu byla Velká Británie. Především se jednalo o hlavní velmoc tehdejší západní Evropy, která se v prvních letech studené války téměř pokaždé snažila nějakým způsobem ovlivnit události a jednání hýbající světem. To bylo zapříčiněno především skutečností, že Velká Británie si zachovávala vliv v řadě koutů světa díky kolonialismu. Jedním z takových míst byl Sinajský poloostrov, na kterém byl v druhé polovině 19. století vybudován Suezský průplav, jenž značně zjednodušil lodní dopravu. Britové měli tedy pochopitelně zájem kontrolovat toto území co nejdéle.

Teoretický přístup

Suezská krize byla v minulosti rozebírána již vícekrát a to i z více pohledů. Jak už jsem naznačil, tak v této práci bude akcentována především britská perspektiva. Jedná se o téma, které může být blízké poměrně široké veřejnosti, a poměrně rozsáhlý je i výběr literatury. V projektu se budu logicky opírat především o britské zdroje, které jsou již v několika případech přeloženy do češtiny. Nebudou však opomíjeny ani české zdroje, především ty od Vladimíra Nálevky.

Jelikož se zde jedná o studii v rámci mezinárodních vztahů, bude v ní důležité identifikovat hlavní aktéry. Díky zvolenému tématu zde bude uplatňován především realistický přístup, jenž považuje za hlavní aktéry mezinárodních vztahů státy. Dle této

teorie sice státy neuzavírají dlouhodobé aliance, nicméně mohou krátkodobě spolupracovat především vojensky, aby mohla být určitým způsobem vyvážena moc mezi nimi. Zřejmě nejdůležitějším pojmem v práci bude *konflikt* – ten můžeme v rámci studie mezinárodních vztahů chápat jako ozbrojený střet mezi organizovanými skupinami lidí (v tomto případě státy). Pro realisty je však konflikt či válka přirozenou součástí mezinárodních vztahů. Nebudou zde však opomíjeny ani přístupy, které za klíčového aktéra považují jednotlivce, případně sociální skupinu.

Metody, cíle a otázky

Z metodologického hlediska se bude jednat o případovou studii. Časový úsek je pochopitelně definován délkou trvání konfliktu – zkoumán tedy bude zejména rok 1956 a následně i vývoj v dalších letech. Část studie se bude ovšem týkat i etapy před Suezskou krizí, protože v práci bude zmíněno i její historické pozadí. Prostorové vymezení bude mít poměrně jasné parametry, jelikož bude zkoumán vývoj převážně na Blízkém východě. Partikulárně však bude studie zasahovat i do jiného prostoru – při zkoumání vnitropolitické situace ve Velké Británii. Vývoj mezinárodních vztahů poté bude rozebrán spíše v abstraktní podobě.

Primárním cílem práce bude analyzovat a porovnat postoje a chování jednotlivých aktérů v průběhu konfliktu. Výzkum se nám pokusí poodhalit, které subjekty mezi sebou v rámci Suezské krize nejvíce kooperovaly a které mezi sebou nejvíce soupeřily. Pro studii bude zásadní identifikovat hlavní vítěze a hlavní poražené. Dále by nám měla odpovědět na otázku, jaké konkrétní dopady měl zmíněný konflikt na domácí i zahraniční politiku Velké Británie; zda se i nadále angažovala v mezinárodních krizích jako doposud a zda si zachovala svůj vliv na Blízkém východě. A konečně se také pokusím popsat směr, kterým se ubíral následný vývoj mezinárodních vztahů. Došlo k oteplení, nebo k ochlazení vztahů mezi dvěma mocenskými bloky v bipolárním světě? A jak se dále vyvíjela situace na Blízkém východě?

Předpokládaná osnova

1. Úvod do problematiky
2. Historické pozadí a okolnosti vypuknutí Suezské krize
3. Situace do 29.10.1956
  - 3.1 Tajné plány na invazi
4. Izraelská invaze s podporou Velké Británie a Francie
5. Reakce SSSR a USA

6. Důsledky Suezské krize pro Velkou Británii
7. Stav na Blízkém východě po roce 1956
8. Vliv Suezské krize na mezinárodní vztahy a studenou válku
9. Shrnutí a závěr

Předběžný seznam literatury

Periodická literatura:

DIETL, Ralph. Suez 1956: A European Intervention?. *Journal of Contemporary History*. 2008, Vol. 43 Issue 2, p259-278.

Dostupný z WWW: <http://www.jstor.org/stable/30036506>

AZAR, Edward E. Conflict escalation and Conflict Reduction in an International Crisis: Suez, 1956. *The Journal of Conflict Resolution*. 1972. Vol. 16, No. 2, Research Perspectives on the Arab-Israeli Conflict: A Symposium, pp. 183-201

Dostupný z WWW: <http://www.jstor.org/stable/17331>

SIVERSON, Randolph M. The Evaluation of Self, Allies and Enemies in the 1956 Suez Crisis. *The Journal of Conflict Resolution*. 1972. Vol. 16, No. 2, Research Perspectives on the Arab-Israeli Conflict: A Symposium, pp. 203-210

Dostupný z WWW: <http://www.jstor.org/stable/173314>

ROSE, Norman Rose. The resignation of Anthony Eden. *The Historical Journal*. 1982 Vol. 25, No. 4, pp. 911-931

Dostupný z WWW: <http://www.jstor.org/stable/2638637>

JAMES, Robert Rhodes. ANTHONY EDEN AND THE SUEZ CRISIS. *History today*. 1986, Vol. 36 Issue 11, p8, 8p

Dostupný z WWW:

<http://ehis.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail?vid=10&hid=121&sid=fca402d3-001f-49af-9413-e919da7b2904%40sessionmgr114&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc210ZT1laG9zdC1saXZl#d b=a9h&AN=4868665>

Neperiodická literatura:

KEITH, Kyle. *Suez: Britain's end of Empire in the Middle East*. New ed. London : Tauris, 2011. 686 s. ISBN 978-1-84885-533-5.

MARR, Andrew. *A history of modern Britain*. London : Macmillan, 2007. 629 s. ISBN 978-1-4050-0538-8

LOWE, Norman. *Mastering modern British history*. 3rd ed. Basingstoke : Macmillan, 1998. 610 s. ISBN 0-333-72106-3

LOUIS, William Roger. *Ends of British imperialism: the scramble for empire, Suez and decolonization: collected essays*. London : I. B. Tauris, c2006. 1065 s. ISBN 1-84511-309-8

LEVEY, Zach. *Britain and the Middle East: from imperial power to junior partner*. Brighton : Sussex Academic Press, 2008. 355 s. ISBN 978-1-84519-164-1

TURNER, Michael J. *Britain and the world in the twentieth century: ever-decreasing circles*. London : Continuum, 2010. 358 s. ISBN 978-1-4411-8983-7

WOODHOUSE, Christopher Montagne. *British foreign policy since the second world war*. 1. publ. London : Hutchinson, 1961. 255 s.

WANNER, Jan. *Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence*. 1. vyd. Praha : Libri, 2006. 552 s. ISBN 80-7277-298-8

NÁLEVKA, Vladimír. *Čas soumraku: rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*. Vyd. 1. Praha : Triton, 2004. 199 s. ISBN 80-7254-495-0

NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Vyd. 1. Praha : Triton, 2003. 234 s. ISBN 80-7254-327-X

NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století. (II.)*. Vyd. 2. Praha : Aleš Skřivan ml., 2005. 287 s. ISBN 80-86493-16-4

NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 2010. 196 s. ISBN 978-80-7429-011-4

WASSON, Ellis Archer. *Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2010. 429 s. ISBN 978-80-247-3267-1

JACKSON, Robert. *Suez – zapomenutá invaze*. 1. vyd. Brno : Jota, 1997. 137 s. ISBN 80-7217-015-5

LUŇÁK, Petr. *Západ: Spojené státy a západní Evropa ve studené válce*. 1. vyd. Praha : Libri, 1997. 460 s. ISBN 80-85983-29-X

PLECHANOVÁ, Běla. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. 240 s. ISBN 80-85241-79-X

SANDERS, David. *Losing an empire, finding a role: British foreign policy since 1945*. Basingstoke : Macmillan Education, 1990. 349 s. ISBN 0-333-44265-2

WAIŠOVÁ, Šárka Waisová. *Řešení konfliktu v mezinárodních vztazích*, Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. 206 s. ISBN 80-7178-390-0

Podpis garanta

Podpis vedoucího

Podpis řešitele

_____

_____

_____

Obsah

OBSAH.....	1
ÚVOD.....	2
1. HISTORICKÉ POZADÍ A OKOLNOSTI VYPUKNUTÍ SUEZSKÉ KRIZE.....	4
2. SITUACE DO 29. 10. 1956.....	9
2.1 TAJNÉ PLÁNY NA INVAZI.....	10
3. IZRAELSKÁ INVAZE S PODPOROU VELKÉ BRITÁNIE A FRANCIE.....	14
4. REAKCE SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH A SSSR.....	16
5. DŮSLEDKY SUEZSKÉ KRIZE PRO VELKOU BRITÁNII.....	19
6. STAV NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ PO UKONČENÍ BOJŮ.....	22
7. VLIV SUEZSKÉ KRIZE NA MEZINÁRODNÍ VZTAHY A STUDENOU VÁLKU.....	25
ZÁVĚR.....	29
SUMMARY.....	31
POUŽITÁ LITERATURA.....	32

Úvod

Následující text se bude věnovat jednomu z významných milníků studené války, a sice Suezské krizi, jejíž průběh zasahoval do roku 1956. V mnoha publikacích se nepochybně můžeme setkat i s dalšími spojeními jako Sinajská válka nebo druhý arabsko-izraelský konflikt, kterými lze tuto událost pojmenovat. Jejím stěžejním bodem byla izraelská intervence do Egypta a následný ozbrojený konflikt mezi oběma hlavními aktéry události. Do konfrontace však velkou měrou zasahovaly i další státy – konkrétně se jedná o Velkou Británii, Francii, Spojené státy americké a Svaz sovětských socialistických republik (dále pouze SSSR nebo Sovětský svaz). Následující studie se nám pokusí dokázat, že ačkoliv Suezská krize neeskalovala do takových rozměrů jako Korejská válka (1950-53) nebo Karibská krize (1962), kdy reálně existovala hrozba použití jaderných zbraní, byla dostatečně podstatná na to, aby ovlivnila další vývoj mezinárodních vztahů během studené války. Zároveň také ovlivnila vnitropolitickou situaci zejména ve Velké Británii, jejíž role v Suezské krizi bude v práci akcentována.

Hlavním předmětem sporu byl strategicky důležitý Suezský průplav, nacházející se na západní straně Sinajského poloostrova. Suez tedy tvoří hranici mezi Afrikou a Asií. O jeho přímou či nepřímou kontrolu měly zájem všechny státy, které na konfliktu participovaly. Jeho zprovoznění mělo naprosto zásadní dopad na světovou lodní dopravu; především cesta mezi Evropou a jižní Asií byla tímto krokem zkrácena o několik desítek tisíc kilometrů, jelikož lodě už nebyly nuceny obeplouvat africký kontinent z jižní strany. Zámořský obchod tím pádem nabyl zcela nových rozměrů, neboť byl značně urychlen a nabízel tak i další příležitosti. Zájem o kontrolu tohoto strategického území je tedy zcela logický.

V práci se budu nejprve věnovat ústředním momentům, které Suezské krizi předcházely. V dalších kapitolách se pokusím provést rozbor období kolem klíčového data 29. 10. 1956 – tedy období krátce před intervencí a během války. V druhé polovině textu budou identifikovány konkrétní dopady události na jednotlivé aktéry (s již zmíněným důrazem na Velkou Británii) a na vývoj mezinárodních vztahů. Závěrečná kapitola bude sumarizující a na základě provedené studie zde budou vyvozeny konkrétní důsledky a dopady.

Téma Suezské krize je v dnešní době stále poměrně aktuální, neboť čas od času pořád probíhají debaty mezi historiky o tom, zda se v konfliktu každá strana zachovala správně v rámci svých možností. S odstupem času totiž můžeme vypožorovat, že dnešní čelní představitelé zúčastěných států (předešm Spojených států) otevřeně uznávají chyby svých předchůdců a připouštějí, že by se v tehdejší nastalé situaci zachovali jinak. V práci se proto pokusím poodhalit, kdo byl skutečným největším vítězem a kdo největší poražený této konfrontace. Dále bude také důležité zjistit, kteří aktěři mezi sebou nejvíce kooperovali a zda se jednotlivé spolupráce nesly v duchu vzájemné důvěry nebo byly spíše problematické. Cílem studie bude také odpovědět na otázku, zda byla skutečně klíčovým sporem kontrola Suezského průplavu nebo zde existoval ještě nějaký jiný důvod pro intervenci.

Ke zkoumání problematiky jsem zvolil metodu případové studie. Výběr použité literatury by se dal klasifikovat do tří kategorií: První zahrnuje tituly, které zkoumají samotný průběh Suezské krize a detailně popisují její jednotlivé etapy. Do druhé kategorie můžeme zařadit tituly zabývající se historií Velké Británie a její zahraniční politiky v průběhu 20. století. Do třetí kategorie spadají tituly, které se zaobírají i dalšími důležitými událostmi během studené války, tudíž nám napomohou v první řadě při výzkumu vývoje mezinárodních vztahů.

1. Historické pozadí a okolnosti vypuknutí Suezské krize

V novodobých dějinách začíná zájem o Egypt stoupat v druhé polovině 19. století, což souvisí se samotným budováním Suezského průplavu. Na výstavbě, která byla zahájena v roce 1859, se nejvíce podílela Francie, která vlastnila i nejvíce akcií. Zbytek akcií patřil Egyptanům, konkrétně 44 %. Británie se zpočátku na stavbě kanálu vůbec nepodílela, dokonce s ní zpočátku ani nesouhlasila, z důvodu, že Suez mohl ohrozit tehdejší britskou námořní dominanci [Bareš, Veselý, Gombár 2009: 436]. Průplav byl slavnostně otevřen v roce 1869 a majitelem se stala firma Suez Canal Company. Britové se do Egypta dostali až v momentě, kdy se místní ekonomika za vlády Isma'ila Paši propadla do hluboké krize. Ta souvisela se samotnou výstavbou průplavu, ale také s dalším rozvojem infrastruktury. Egyptané sice původně nabízeli všechny své akcie Francouzům, nicméně toto Britové nemohli dopustit, neboť by v tomto případě Francie získala volný přístup do Indie, což byla jedna z britských kolonií. Velká Británie tak v roce 1875 odkoupila od Egypta všechny akcie a stala se tak spolujednatelkou firmy. Na tomto kroku se významně podílel tehdejší britský ministerský předseda Benjamin Disraeli z Konzervativní strany. Pro Británii měl Suezský kanál význam především z hlediska dopravního spojení s Indií – díky otevření průplavu byla cesta z Londýna do Indie zkrácena z původních 19 800 km na 11 400 km [Wasson 2010: 193].

Britské vojenské jednotky se do Egypta dostaly v roce 1882, kdy zde došlo k ozbrojenému povstání. Británie však dokázala domácí jednotky potlačit a získala si tak zde vůdčí postavení. V roce 1888 vstoupila posléze v platnost Konstantinopolská smlouva, která prohlásila Suezský průplav za neutrální území pod správou Velké Británie. Britové vydávali následnou vojenskou okupaci Egypta pouze za dočasnou záležitost. Pro její stažení bylo však nutné, aby zde byly provedeny nezbytné reformy pro obnovení hospodářského růstu. Proti britské okupaci Egypta se zpočátku stavěla Francie, která v tomto období vedla s Británií řadu sporů v otázkách mimoevropských záležitostí. Tuto rozepří nakonec vyřešila Srdečná dohoda (podepsána v dubnu 1904), která uznávala britskou přítomnost v Egyptě a také v Súdánu výměnou za uznání francouzského vlivu v Maroku a Alžírsku [Bareš, Veselý, Gombár 2009: 466].

Koncem roku 1914 si Velká Británie upevnila svoji pozici v Egyptě tím, že prohlásila Egypt za svůj protektorát. Fakticky tím byly přerušeny veškeré vazby na Osmanskou říši [Bareš, Veselý, Gombár 2009: 480]. Situace se však změnila v roce 1922, kdy Velká Británie ustoupila nacionalistickým tlakům a 28. února byla vyhlášena samostatnost Egyptského království. Prvním králem se stal Fuad I., nicméně britské vojenské jednotky zůstaly nadále přítomny na egyptském území zejména kvůli obraně Egypta před agresí a vměšováním se do jeho záležitostí [Keith 2011, 17].

K další změně poměrů v Egyptě došlo až po 2. světové válce. V roce 1948 totiž utrpěla egyptská vojska porážku ve válce s Izraelem, čímž se potvrdila jistá zaostalost, zkorumpovanost a chatrnost mocenských orgánů. Tím pádem se potenciálně vytvořil prostor pro autoritativní režim, který by dokázal odstranit všeobecně panující nejistotu [Nálevka 2005: 81]. O rok dříve sice došlo ke stažení britské vojenské síly z Káhiry, nicméně z důvodu neutuchajících nepokojů zůstaly jednotky nadále přítomny v pásmu průplavu [Jackson 1997: 9]. K velkému průlomů v egyptsko-britských vztazích došlo v říjnu 1951, kdy Káhira jednostranně prohlásila někdejší egyptsko-britskou obrannou smlouvu z roku 1936 za neplatnou a požadovala nejen úplnou evakuaci Suez, ale i odchod Britů ze Súdánu. Británie reagovala pokusem o vytvoření blízkovýchodního vojenského bloku (Bagdádský pakt), protože pro Západ, včetně Spojených států, byla obrana Egypta strategickou záležitostí. Posléze však došlo k období neklidu, kdy na straně Egypta probíhaly stávky, protibritské demonstrace a gerilové útoky na britské posádky, zatímco britská strana podnikla útok na posádku egyptské pomocné policie [Nálevka 2010: 89].

V červenci roku 1952 nastal v Egyptě převrat pod taktovkou organizace Svobodných důstojníků, která působila v armádě od konce 30. let a spolupracovala se skupinou Muslimské bratrstvo. Díky revoluci došlo ke svržení krále Farúka vládnoucího od roku 1936 a v čele nové vlády stanul generál Naguíb. O rok poději, konkrétně 18. června 1953, byla vyhlášena republika [Wanner 2006: 42]. Generál Naguíb byl ovšem v roce 1954 záhy vystřídán plukovníkem Gamálem Abd an-Násirem, jenž se stal v témže roce premiérem a od roku 1956 zastával funkci prezidenta [Jackson 1997: 10].

Násirova politika se hned od počátku jevila jako velice autoritářská. Násir dále prosazoval zájem, aby došlo k úplnému stažení britských vojsk z Egypta. Británie byla sice ochotna na tento krok přistoupit, nicméně bylo potřeba stanovit jasné podmínky, za jakých se tato akce uskuteční. Proto se v únoru 1953 britský ministr zahraničních věcí

Anthony Eden sešel s americkým ministrem zahraničních věcí Johnem Fosterem Dullem, aby byly dojednány okolnosti odchodu britských vojsk z oblasti Suezského průplavu. Dulles však toto setkání znechutilo, protože Eden si nedokázal vybavit detaily britsko-egyptské smlouvy z roku 1936, přestože smlouvu sám dojednával [Wanner 2006, 36-37]. Objevily se tak určité náznaky, že vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy budou lehce skřípat, a tím pádem postoj Západu vůči Egyptu nemusí být úplně jednotný. Jednání mezi oběma stranami však pokračovalo v létě téhož roku, kdy se konala schůze 3 západních velmocí (přizvána je i Francie) na Bermudách. Představitelé britského ministerstva zahraničních věcí se společně s vojenským členem Brianem Robertsonem sešli s Američany a stanovili zde základní britské podmínky pro odchod [Wanner 2006, 43]. Tento plán byl nakonec zrealizován 26. 7. 1954, kdy se britští vyjednavatelé v čele s Anthonym Edenem dohodli na konečných podmínkách nové smlouvy: 1) Britské jednotky budou staženy do 20 měsíců; 2) základny budou dále udržovány britskými a egyptskými technikami; 3) Royal Air Force ztratí právo přelétávat egyptské území a využívat egyptská letiště; 4) Britové mohou reaktivovat základny jen při napadení arabských zemí a Turecka nearabskou zemí a po ukončení hrozby opustí britské síly opět území; 5) s podpisem nové smlouvy platné na dobu sedmi let končí platnost britsko-egyptské smlouvy z roku 1936; 6) svoboda plavby Suezským průplavem bude zaručena [Wanner 2006: 123]. Dohoda zároveň umožňovala Británii užívání životně důležité zásobovací základny v Ismaílii v případě jakékoliv vnější agrese vůči Turecku nebo členu Arabské ligy – ovšem s výjimkou agrese ze strany Izraele [Jackson 1997: 10].

Američané se po počátku odchodu britských vojsk z Egypta snažili získat dominantní postavení na Blízkém východě díky nepřímým pákám – to se týkalo především finanční a vojenské spolupráce, protože Washington nabídl Káhiře výpomoc v podobě 40 milionů dolarů a všem zemím arabského světa dodávky amerických zbraní v hodnotě 30 až 50 milionů dolarů [Wanner 2006: 44]. Velká Británie v důsledku nastalé situace musela činit další ústupky. Jeden takový se týkal otázky kontroly iránské ropy, která nově od roku 1954 podléhala kontrole mezinárodního konsorcia. Britům se sice podařilo zvýšit podíl společnosti AIOC (Anglo-Iranian Oil Company) v konsorciu, ale stejný podíl zde získali i Američané – konkrétně se jednalo o 40 % akcií pro každou stranu [Turner 2010: 83].

Jedním z klíčových faktorů pro egyptské zahraniční styky bylo financování výstavby přehrady Asuán na řece Nil. Násir přišel s ambiciózní myšlenkou výstavby z důvodu, že se snažil tímto poukázat na dobrý stav hospodářství. Na projektu se sice zpočátku podíleli Američané i Britové, nicméně velkou roli sehrálo pozdější sblížení Egypta se SSSR. Na konci roku 1954 se totiž Násir snažil najít partnera, který by mu poskytl další dodávky zbraní. Možná poněkud překvapivě odmítl další spolupráci s USA, protože chtěl vytvořit jakýsi rovnovážný bod mezi Východem a Západem, a v důsledku toho se obrátil o pomoc na SSSR [Jackson 1997: 10]. Jeho vůdce Nikita Sergejevič Chruščov neměl s dodáváním zbraní do Egypta žádný problém a navíc jej zahrnul do své politiky tzv. strategického spojení proti imperialismu. Moskva se však zároveň obávala, aby se přímé sovětské dodávky nestaly nežádoucí záminkou pro konfrontaci se Západem. Nakonec bylo dosaženo dohody s Československem, které v rámci egyptsko-sovětské spolupráce plní roli prostředníka. 14. 2. 1955 byla podepsána československo-egyptská obchodní dohoda, která explicitně počítala i s vojenským materiálem [Wanner 2006: 137]. Zároveň tak došlo k jistému paradoxu, protože během prvního arabsko-izraelského konfliktu poskytovalo Československo dodávky zbraní Izraeli a o pár let později nabídlo stejnou službu jeho protivníkovi, i když pouze v roli zprostředkovatele.

Přestože bylo více než jasné, že spolupráce mezi Egyptem a SSSR nabírá na obrátkách, postoje Spojených států a Velké Británie k samotnému Násirovu režimu se lišily. Spojené státy totiž nepovažovaly Egypt za úplně nejdůležitější strategické území, a tak místní režim víceméně tolerovaly, na rozdíl od Velké Británie, která zaujímala dlouhodobě kritické stanovisko. Britové se proto snažili přimět Američany k zaujetí obdobného postoje. Ačkoliv se objevovaly spekulace, že by SSSR mohl dokonce financovat výstavbu Asuánské přehrady, americký ministr zahraničí J. F. Dulles navrhoval, aby obě strany vyčkaly do chvíle, kdy Násir sám pochopí, že nebude možné se SSSR spolupracovat [Wanner 2006: 222]. Američané navíc doufali, že se podaří Egypt zapojit do Bagdádského paktu. Bagdádský pakt byl blízkovýchodní bezpečnostní systém zahrnující Velkou Británii, Irák, Írán, Turecko a Pákistán, který sloužil primárně jako protisovětské uskupení [Woodhouse 1961: 54]. Problémem však bylo, že Násir toto chápal jako alianci proti Egyptu, tudíž bylo jeho zapojení do paktu nemyslitelné [Wanner 2006: 223].

Spolupráce Egypta a SSSR se začala prohlubovat zhruba v červnu roku 1956, kdy mělo dojít k úplnému stažení britských vojsk z oblasti Suez. Egypťané však tento moment proměnili v bouřlivé oslavy, na které byl pozván také sovětský ministr zahraničních věcí Dmitrij T. Šepilov, jenž posléze navštívil i Libanon a Sýrii, což vzbudilo negativní ohlas zejména v Izraeli. V průběhu června před Násirem vyvstal jeden zásadní problém. Západní velmoci a Světová banka se totiž rozhodla pozastavit financování výstavby Asuánu. K tomuto kroku přispělo mj. Násirovo uznání komunistické Číny [Woodhouse 1961, 57-58]. Šepilov proto nabídl Egyptu i vysokou bezúročnou půjčku výměnou za uzavření dohody přátelství a nevměšování se do vnitřních záležitostí. Násir však nechtěl být příliš vázán na Moskvu, přestože sám dobře věděl, že financování Asuánu není možné bez cizí pomoci [Wanner 2006: 245-246].

Násir proto našel jediné východisko z dané situace, a sice znárodnění anglofrancouzské společnosti Suezského průplavu. Nabízela se ovšem otázka, jak by na tento krok reagovali ostatní aktéři. Násir došel k tomuto závěru: Izrael nemá důvod zasahovat, Francie má problémy v Alžírsku s místními povstalci, Spojené státy nebudou zasahovat z důvodu probíhajících prezidentských voleb, Britové nejsou na tuto situaci připraveni a navíc ani nemohou využít Izrael kvůli svým zájmům v jiných arabských zemích. K oznámení ohledně znárodnění průplavu a zavedení poplatků došlo dne 26. července 1956 na náměstí v Alexandrii. Egyptský prezident sice předpokládal, že tento krok může vzbudit v zahraničí velký ohlas, nicméně kvůli výše zmíněným důvodům se vojenské intervence moc neobával. S určitými přípravami na útok ze strany Britů a Francouzů sice počítal, ale spoléhal na postupné jeho oddalování a tím klesající pravděpodobnost realizace [Wanner 2006: 253-256]. V průběhu několika týdnů se ale přesvědčil o pravém opaku. Tento čin totiž vyprovokoval řadu zemí natolik, že došlo k hluboké krizi ve vztazích s Egyptem, což vzápětí přerostlo i v ozbrojený konflikt.

2. Situace do 29. 10. 1956

V dubnu roku 1955 se funkce britského premiéra chopil Anthony Eden. Stalo se tak poté, co se dlouholetý lídr Konzervativní strany Winston Churchill rozhodl odejít do politického důchodu. Byl to právě Eden, který se po znárodnění Suezského průplavu vyjádřil na adresu Násira zřejmě nejkritičtěji ze všech. Události z 26. 7. 1956 vnímal jako velkou zradu a Násira považoval za člověka bez integrity osobnosti [Louis 2006: 631]. Eden dokonce ještě ve stejný den okamžitě nařídil šéfům štábů, aby neprodleně vypracovali návrhy na vojenské obsazení průplavu. Britské ozbrojené síly však v této době nedisponovaly takovým stavem, aby se dala naplánovat okamžitá blesková reakce [Wanner 2006: 258]. Podobné stanovisko zaujala po znárodnění průplavu i Francie, jejíž reakce vyznívala taktéž militantně, nicméně nebyla interpretována tak ostře jako u Británie. Francouzům se navíc nelíbilo, že Násir podporoval povstalce v Alžírsku, kteří bojovali právě proti francouzské nadvládě [Levey, Podeh 2008: 60]. Souhrnně lze říci, že pro Brity se jednalo hlavně o otázku prestiže, kdežto pro Francii to byla záležitost vlastnického vztahu k Suezskému průplavu [Jackson 1997, 17].

Postoj USA ke znárodnění průplavu byl lehce odlišný. Způsob zmocnění se kontroly nad Suezským průplavem považoval prezident Dwight Eisenhower za neakceptovatelný, nicméně jeho hlavním cílem bylo odvrátit hrozbu vojenského zásahu v Egyptě a vyvinout diplomatický nátlak na Londýn a také Paříž, aby se snažily vše vyřešit mírovými prostředky. Ministr zahraničí Dulles zaujal vůči Násirovi ještě shovívavější postoj. Poukazoval totiž na to, že každý národ má svrchované právo na znárodnování a že tento krok nemůže být v rámci mezinárodního práva napaden, pokud se v budoucnu budou řešit otázky odškodnění apod. Z jeho pohledu tak byla intervence zcela vyloučena [Louis 2006: 653].

Odlišné postoje Spojených států a Velké Británie vůči Násirovi částečně pramenily z odlišného strategického pohledu na oblast Blízkého východu. Američané chápali tuto oblast jako bariéru, která znemožňovala další pronikání sovětského vlivu. Britové však za primární nebezpečí považovali fakt, že po druhé světové válce zde vzniklo mnoho nových států, které byly velmi nestabilní. Nebezpečí tudíž představovaly eventuální konflikty přímo v nově vzniklých státech nebo mezi nimi. Největší riziko bylo spojeno především se vznikem státu Izrael, který byl nábožensky odlišný od všech států v okolí. Britové se proto obávali nástupu nacionalistických diktátorů, a to se v případě Násira dle jejich názoru jednoznačně stalo. Vnímali sice možnou expanzi sovětského vlivu jako

možné nebezpečí, ale byl to pro ně až druhořadý problém [Woodhouse 1961: 133-134]. Režim v Egyptu nám tedy názorně ukazuje, v čem se odlišovaly přístupy britské a americké zahraniční politiky k Blízkému východu. Ačkoliv se Eisenhower vyjádřil vůči Násirovým postupům kriticky, nepokládal je za věci ohrožující mír v této oblasti. Naopak za nebezpečí považoval eventuální vojenskou intervenci.

S časovým odstupem okomentoval znárodnění Suezského kanálu také SSSR. Sovětská vláda označila 7. srpna 1956 postup Násira za zcela zákonný a odvozený ze suverénních práv Egypta. Postoj Británie a Francie byl naopak považován za zcela nepřijatelný a ohrožující věc míru [Wanner 2006: 281]. Můžeme zde tak vypožorovat, že postoj Dulles se od sovětského nijak zásadně nelišil.

Velká Británie i Francie odmítaly politiku Spojených států na Blízkém východě, protože ji chápou jako období appeasementu a vnímaly ji neslučitelně s dalším vývojem v Evropě. Koneckonců sám Anthony Eden patřil v meziválečném období k velkým kritikům britské politiky appeasementu, a proto rozhodně nehodlal připustit, aby se dále opakovaly chyby jeho předchůdců [Wasson 2010: 329]. Hned od počátku bylo patrné, že obě země jsou ochotny riskovat i eventuální roztržku se Spojenými státy, protože chtějí zaručit bezpečnost v Evropě za každou cenu. Francouzský premiér Guy Mollet dokonce uvažoval o oživení návrhu Winstona Churchilla z roku 1940 na vytvoření britsko-francouzské unie. Eden však tento krok vnímal jako příliš unáhlený; chtěl spíše zvolit pozvolný přístup a snažil se vytvořit hospodářskou a politickou spolupráci v rámci celé západní Evropy. Předpokládalo se především oživení Západoevropské unie [Dietl 2008: 269].

2.1 Tajné plány na invazi

Na základě reakcí Velké Británie a Francie začalo být postupně jasné, že vojenská invaze se zdá být nevyhnutelnou. Nicméně později se ukázalo, že skutečným cílem útoku na Egypt mělo být svržení Násira jednou provždy a až poté mělo dojít k okupaci průplavu. Takto to alespoň vnímala Velká Británie. Jednoznačně to totiž vyplývá z prohlášení, které krátce po znárodnění Suez pronesl premiér Eden: „Lepší záminku proti němu, než máme teď, už mít nebudeme“ [Gaddis 2005: 117]. V tomto plánu podporoval Edena i jeho předchůdce na premiérském postu Winston Churchill, který pro změnu prohlašoval: „Nemůžeme si nechat tu zlomyslnou svini (*malicious swine*) dřepět na našich komunikacích“ [Wanner 2006: 259]. Edenova rétorika vůči Násirovi

byla často velmi nevybíravá, a dokonce se ani nebál přirovnat egyptského prezidenta k Adolfu Hitlerovi. Nicméně britské vojenské přípravy na invazi byly proto od začátku poznamenány rozporem mezi navenek deklarovaným cílem, tj. obnovením kontroly nad Suezským průplavem, a zakrývaným cílem, kterým bylo odstranění Násira. Tímto byla také negativně ovlivněna kooperace s Francií, která usilovala především o ovládnutí Suezsu [Wanner 2006: 268].

Dne 7. srpna 1956 začaly v Londýně vzájemné rozhovory mezi britským a francouzským generálním štábem, přičemž hlavním cílem bylo vytvoření spojeného anglo-francouzského velení. Přestože jednání mezi oběma tábory nebyla vůbec jednoduchá, podařilo se nakonec prosadit zásadu, že britský vrchní velitel bude mít rozhodující slovo, protože Británie vynakládá na vojenskou operaci více prostředků než Francie. Hlavní operační základnou se měl stát Kypr. Pozice nejvyššího velitele se tedy ujal vrchní velitel britských vojsk na Středním východě, generál sir Charles Keightley. Jeho zástupcem byl francouzský viceadmirál Pierre Barjot [Jackson 1997, 21].

Dne 16. 8. 1956 byla do Londýna svolána konference, které se měly zúčastnit všechny námořnické mocnosti (konkrétně 22), jež měly na řešení potíží v průplavu svůj zájem. 18 států podpořilo návrh Spojených států, aby se Suezský průplav dostal pod dohled mezinárodní správy, ve které by měl Egypt svou reprezentaci a současně by mu byl zaručen odpovídající příjem. Z tohoto návrhu však nakonec sešlo z důvodu zdoluhavých diplomatických vyjednávání ze strany australského premiéra Roberta Menziese [Jackson 1997, 25]. Mírové řešení počínající Suezské krize se tak stále více oddalovalo a britsko-francouzská intervence do Egypta už byla spíše pouze otázkou času.

V průběhu srpna začala být mezi Francií a Velkou Británií projednávána otázka, jak by měl vypadat vpád vojsk do Egypta, aby bylo dosaženo obou cílů. Obě strany však po dlouhou dobu nemohly najít společnou cestu a byla mezi nimi cítit určitá vzájemná nedůvěra. Neschopnost dohodnout se na plánu invaze mělo za důsledek neustálé její odkládání. Nakonec došlo k naplánování akce MUSKETEER, která zpočátku spočívala ve vylodění v přístavu Alexandrie. Na začátku září však proběhla změna plánů a místo se změnilo, neboť z geografického hlediska byl pro obsazení Suezsu nepochybně výhodnější přístav Port Said a také Port Fuad. Po jeho dobytí mělo následovat obsazení celého průplavu a teprve potom se měly podle okolností operace buď zastavit, nebo pokračovat pochodem na Káhiru [Wanner 2006: 288].

Oba aktéři nakonec zahrnuli do své operace ještě Izrael. Jeho angažovanost byla motivována hned několika důvody. Zprv se jednalo o jeho nesnadné postavení v arabském světě. Izraelský ministerský předseda Ben Gurion usiloval o zisk vojensky hajitelných hranic a tím i o územní rozšíření státu [Nálevka 2010: 90]. Zadruhé v roce 1955 Egypt zablokoval Akabský záliv, čímž byl odříznut přístav Ejlat, který představoval jedinou možnost spojení Izraele se zeměmi Asie a východní Afriky [Plechanovová 1997: 198]. Nepochybně zde také existovala obava, že vojenská spolupráce mezi Egyptem a SSSR systematicky navyšuje sílu egyptské armády, která mohla porazit tu izraelskou. Francie byla zpočátku ochotna spolupracovat s Izraelem i za cenu britské neúčasti, protože britsko-izraelská kooperace se zpočátku jevila jako velice problematická. Velká Británie měla totiž s Jordánskem uzavřenou smlouvu, která ji zavazovala k vojenské pomoci v případě agrese. Jordánsko však v této době bylo na pokraji válečného konfliktu právě s Izraelem. Navíc zde ještě existovala hrozba, že by v případě napadení Jordánska mohly do konfrontace zasáhnout i Spojené státy, které by Jordánsku mohly přijít na pomoc [Jackson 1997: 36, 41]. K žádnému střetu naštěstí nedošlo a Anthony Eden nakonec souhlasil s izraelskou pomocí za předpokladu, že poskytne Britům a Francouzům záminku k zásahu. Po několika týdnech peripetií se čelní představitelé všech tří stran sešli 21. 10. 1956 v Paříži. Izrael zde reprezentoval především premiér Ben Gurion, Británii zastupoval ministr zahraničních věcí Selwyn Lloyd a Francii hlavně premiér Guy Mollet a ministr zahraničí Christian Pineau. O tři dny později bylo dosaženo trojstranné spolupráce a došlo k podpisu dohody „Protokol ze Sèvres“, která počítala s Izraelským útokem na Egypt dne 28. 10. 1956 a pozdějším zásahem Britů a Francouzů, kteří zde měli oficiálně působit jako mírotvorci [Jackson 1997, 42]. Jednalo se o nanejvýše utajenou dohodu, která neměla vůbec proniknout na veřejnost. Anthony Eden se o existenci psané verze dohody dozvěděl až od státních úředníků, což u něj vyvolalo velké zděšení a rozhořčení. Proto ihned žádal, aby byly všechny dokumenty neprodleně zničeny, což Britové také učinili. Izraelci však odmítli na tento požadavek přistoupit a své dokumenty si nakonec ponechali [Keith 2011: 331]. Britové chtěli zachovat tuto dohodu v utajení také z toho důvodu, že nechtěli ohrozit svojí privilegovanou pozici v oblasti Blízkého východu. Pokud by se totiž ukázalo, že existuje vazba mezi Británií a arabsko-izraelským konfliktem, nepochybně by došlo k narušení vztahů se zeměmi arabského světa [Levey, Podeh 2008: 200].

V Izraeli byla posléze vyhlášena mobilizace vojsk, což však Egypt přijímal s relativním klidem, jelikož Násir počítal s tím, že tato opatření jsou spojena s pohraničními konflikty na jordánsko-izraelských hranicích. Americký prezident Eisenhower sice částečně věřil, že by Izrael mohl na Egypt zaútočit, nicméně Bena Guriona varoval pouze před útokem na Jordánsko. [Wanner 2006: 333].

3. Izraelská invaze s podporou Velké Británie a Francie

Vojenská koalice mezi Velkou Británií, Francií a Izraelem se rozhodně nerodila snadno, nicméně její vytvoření dokázalo vyvrátit Násirovo dřívější přesvědčení, že žádný z těchto aktérů pravděpodobně nebude na znárodnění průplavu reagovat použitím vojenské síly. Tento krok se však ve skutečnosti stal pouze záminkou pro svržení samotného režimu. Můžeme tedy konstatovat, že Násir rozhodně nedokázal odhadnout důsledky své politiky, a „úspěšně“ tak proti sobě poštval hned několik států. Jako lichá se nakonec ukázala i Násirova domněnka, že pokud se vojenské přípravy budou stále oddalovat a komplikovat, tak k útoku pravděpodobně vůbec nedojde.

Izraelský plán útoku na Sinajský poloostrov dostal název KADEŠ. Cílem operace bylo splnění následujících čtyř úkolů: 1) vytvořit hrozbu Suezskému průplavu ovládnutím pahorkatiny východně od něho, 2) deblokovat Tíránskou úžinu a uvolnit tak izraelskou lodní dopravu, 3) zničit maximum egyptských vojsk na Sinaji a odsunout tím možnost blízké egyptské ofenzivy, 4) likvidovat základny fidajínů v pásmu Gazy a na Sinaji [Wanner 2006; 342].

Samotný útok na egyptské síly byl zahájen 29. října 1956 v 16.30 místního času, kdy se uskutečnil parašutistický výsadek na východ od Suezského průplavu [Jackson 1997: 50]. Akce tak oproti původnímu plánu začala o den později. Počáteční fáze války se nesla spíše v taktickém než ve strategickém duchu. Bylo totiž nutné, aby došlo k vydání kýženého britsko-francouzského ultimáta, které mělo zapojit oba aktéry do hry. 30. října 1956 předali britští a francouzští velvyslanci v Káhiře a Jeruzalémě příslušným ministrům zahraničí následující požadavky. Izraelci i Egypťané měli okamžitě zastavit nepřátelství, bojující strany se měly stáhnout z oblasti Suez a konečně Egypt měl přijmout dočasné obsazení Port Saidu, Ismáílije a Suezu britsko-francouzskými vojsky s cílem oddělit válčící strany a zaručit svobodu plavby průplavem lodím všech zemí v souladu s mezinárodním právem. Vydání tohoto ultimáta v praxi znamenalo, že dohoda ze Sèvres je plněna [Wanner 2006: 366-367].

31. října 1956 v ranních hodinách bylo ultimátům ze strany Egypta dle předpokladů odmítnuto. To ovšem o pár hodin později vyvolalo zahájení leteckých útoků na egyptské vojenské základny a britsko-francouzská intervence se tak pro Násira proměnila z hrozby v realitu [Jackson 1997: 54]. Operace KADEŠ byla z izraelského

pohledu úspěšná, neboť 5. listopadu 1956 došlo ke kompletnímu obsazení Sinajského poloostrova. Taktické a operační vedení izraelské armády, které zajišťoval Generální štáb Moše Dajana, bylo na velice dobré úrovni. Ve válce se uplatňovaly především nepřímá strategie a manévrovací způsob boje. Egyptská armáda se sice zpočátku vyznačovala velkou houževnatostí, nicméně obranné akce byly často doprovázeny pasivitou, těžkopádností či chaotičností. Nic na tom nezměnilo ani Násirovo rozhodnutí stáhnout všechny vojenské síly ze Sinaje do oblasti Suez, čímž však de facto rezignoval na obranu Sinajského poloostrova [Keith 2011: 385]. Dodnes se vedou spekulace, zda by byl výsledek Sinajské války stejný i v případě neúčasti Velké Británie a Francie. Je nanejvýš pravděpodobné, že Izrael by se do války bez podpory dalších států nepouštěl, protože jeho letectvo nedisponovalo takovou silou, která by dokázala vybojovat nadvládu ve vzduchu. Navíc zde také existovala hrozba, že bez anglo-francouzské podpory by na útok jinak reagovaly Sýrie a Jordánsko, které by pravděpodobně Egypt podpořily [Wanner 2006: 398].

4. Reakce Spojených států amerických a SSSR

K očekávanému britsko-francouzského bombardování Sinajského poloostrova došlo 31. 10. 1956 v 18:50 hodin poté, co egyptský prezident sebevědomě odmítl splnit požadavky ultimáta ze strany velmocí. Nejprve byla z velké výšky bombardována letiště a letadla shazovala tisíce připravených letáků s karikaturou Násira, výzvou k revoltě a hrozbou bombardování civilních objektů při kladení odporu. Americký prezident Eisenhower se o ultimátu dozvěděl z dálkopisu a jeho reakce byla dosti pobouřená, neboť jasně konstatoval, že v případě britsko-francouzské intervence předá celou záležitost OSN a nehodlá být v tomto ohledu spojencem Velké Británie a Francie [Wanner 2006: 402-403]. Američané se snažili vyzývat ostatní státy Evropy, aby pomohly zastavit válku dříve, než začne. Země jako Spolková republika Německo však toto přání nevyslyšely a tiše tak podporovaly nově vzniklou britsko-francouzskou alianci zejména ze tří důvodů: 1) Existuje zde něco jako evropská solidarita; 2) Evropě se nelíbí údajná americko-sovětská spolupráce v rámci OSN; 3) převládá velké zklamání, že Spojené státy prozatím nijak nereagují na probíhající krizi v Maďarsku na konci října roku 1956 [Dietl 2008: 272].

Když došly do Washingtonu zprávy o bombardování, Eisenhower rozhodně neskryval své rozčarování z nastalé situace: „Bomby, můj Bože! Co si Anthony (Eden) myslí, že vlastně dělá? A proč to dělá zrovna mně! Musíme je rychle zastavit“ [Wanner 2006: 404]. Eden musel následně čelit i labouristickým poslancům, kteří po něm v Dolní sněmovně chtěli jasné vysvětlení, zda se Velká Británie nachází ve válečném stavu. Edenovy reakce vyznívaly často vyhýbavě a nepřesvědčivě. Až po opakovaném naléhání připustil, že Británie se ocitla v „ozbrojeném konfliktu“, ale že vše je v souladu s prohlášením, které vláda vydala o týden dříve. [Keith 2011: 388]. Celou záležitost řešila Rada bezpečnosti OSN 30. října 1956 v den vydání britsko-francouzského ultimáta. Byla navržena rezoluce, která vyzývala ke stažení izraelských vojsk z egyptského území, přičemž se zatím neuvažovalo o eventuálním použití síly. Tento návrh byl podporován jak ze strany USA, tak ze strany SSSR. Nicméně Velká Británie i Francie disponovaly právem veta, které pochopitelně uplatnily. SSSR se pokusil návrh ještě přepracovat, jenže nová verze byla vetována též [Wanner 2006: 404-405]. Spojené státy na vzniklou situaci zareagovaly společně s Jugoslávií tak, že na 1. 11. 1956 svolaly mimořádné zasedání Valného shromáždění. V tomto případě se jednalo o administrativní záležitost, tudíž už ze strany Británie nebo Francie nemohlo dojít k

zablokování. Debata se protáhla až do ranních hodin následujícího dne, kdy se hlasovalo o americké rezoluci, která vyzývala k okamžitému příměří, stažení Izraelců na linii zastavení palby z let 1948–49 a otevření Suezského průplavu mezinárodní plavbě [Luňák 1997: 153]. Rezoluci schválilo celkem 64 států, 6 členů se zdrželo a 5 států hlasovalo proti návrhu. Pochopitelně se jednalo o Velkou Británii, Francii a Izrael, ke kterým se přidaly ještě Austrálie a Nový Zéland [Wanner 2006: 408; 411-412].

Britský premiér Anthony Eden se ocitl ve velice nezáviděníhodné pozici, protože musel čelit velkému mezinárodnímu nátlaku ze strany Spojených států a SSSR. V rámci studené války jsme tak mohli být svědky dosud nevídané situace, protože jsme poprvé mohli zaznamenat první větší názorovou shodu mezi oběma supervelmocemi. Do hry se snažila zapojit i Kanada, která chtěla zaujmout prostředníka a najít takové řešení, které by bylo přijatelné pro všechny aktéry. Dle kanadského ministra zahraničí Pearsona bylo východiskem z krize okamžité zastavení palby, ale situace by se podle něj zároveň neměla vrátit ke statu quo. Britové i Francouzi už se však nacházeli ve fázi příprav operace MUSKETEER, a tak nejenže toto řešení odmítli, ale naopak se oba aktéři snažili o urychlení plánů. [Wanner 2006: 416-417]. Eden se totiž držel názoru, že nepřátelské akce ohrožující Suezský průplav je nutné zastavit prostřednictvím policejních akcí a připravit tím tak cestu k ukončení arabsko-izraelského konfliktu. Britové a Francouzi byli ochotni zastavit vojenské operace až po dosažení těchto tří podmínek: 1) Egypt a Izrael přijmou přítomnost sil OSN; 2) síly OSN zde budou přítomny, dokud nebude dosaženo mírového urovnání v Palestině a v oblasti Suez; 3) Egypt a Izrael by měly přijmout prozatímní přítomnost britských a francouzských vojsk [Keith 2011: 429].

Dne 5. listopadu 1956 se v přístavech Port Said a Port Fuad odehrál britsko-francouzský letecký a námořní výsadek, čímž byla podle původního plánu započata operace MUSKETEER [Luňák 1997: 153]. Tato událost opět přiměla ostatní světové velmoci, aby se pokusily probíhající konflikt vyřešit. Ještě téhož dne se sešla Rada bezpečnosti. Sovětský zástupce Sobolev zde konstatoval, že se americká rezoluce z Valného shromáždění ukázala jako neúčinná a že by nyní Spojené státy a SSSR měly zasáhnout proti Britům a Francouzům silou loďstva a letectva a poskytnout tak Egyptu nejruznější formy pomoci [Wanner 2006: 442-443]. Moskva se v tuto chvíli pustila do rozsáhlé diplomatické ofenzívy a do velkého psychologického nátlaku na západní velmoci. Vyvrcholení této hry představovala hrozba sovětského premiéra Bulganina, že

Londýn a Paříž se mohou stát cílem jaderného útoku. Ve skutečnosti však šlo pouze o pouhé blufování [Luňák 1997: 153]. V nebezpečí nukleární hrozby sice nikdo příliš nevěřil, ale možnost vyslání „dobrovolníků“ s konvenčními zbraněmi se zdála zcela reálná [Wanner 2006: 445].

Prezident Eisenhower postoj Sovětského svazu zkritizoval a do Moskvy poslal vzkaz, že pokud dojde k jakémukoliv jednostrannému sovětskému vojenskému zásahu, Američané se mu postaví. Eisenhower však zároveň tlačil na Edenu, aby Britové i Francouzi přijali rezoluci OSN o zastavení palby a předešli tak eventuálním problémům, které by mohl SSSR způsobit. Spojené státy začaly praktikovat zároveň i ekonomický nátlak, protože na newyorské burze došlo k ohromnému prodeji liber šterlinků, což vedlo k silnému odlivu zlatých a devizových zásob v západoevropských bankách. Tyto události nakonec přiměly britskou i francouzskou vládu k rozhodnutí, že 7. 11. 1956 dojde v Egyptě k zastavení palby [Nálevka 2010: 92]. Obě velmoci nakonec nerady uznaly, že situace zašla příliš daleko a je třeba přijmout takové řešení, které zabrání ještě větší eskalaci konfliktu.

Pokud bychom však pominuli politické okolnosti, byl plán MUSKETEER velice úspěšný a vojenská spolupráce mezi Brity a Francouzi měla velice dobrou úroveň, přičemž v mnoha ohledech francouzská organizace předčila britskou [Jackson 1997: 122]. Během operací bylo totiž zabito pouhých 32 britských a francouzských vojáků, zatímco Egypt během bojů ztratil 2000 svých mužů [Marr 2007: 156].

5. Důsledky Suezské krize pro Velkou Británii

Velká Británie sehrála v rámci Suezské krize jednu z hlavních rolí a tato událost ji poznamenala hned v několika oblastech, které budou v následujících odstavcích rozebrány. Británie byla sice vítězným státem druhé světové války a i v roce 1945 nadále patřila ke světovým velmocím, nicméně následující roky se nesly v duchu postupného sestupu ze „slávy“, přičemž Suezskou krizi můžeme označit za jeden z největších propadů. Ukázalo se totiž, že ačkoliv byla mezi Británií a Francií uzavřena aliance, rozhodující slovo během studené války měly vždy Spojené státy a Sovětský svaz jakožto hlavní světové supervelmoci. Zejména premiér Anthony Eden si však tuto skutečnost po dlouhou dobu patrně nechtěl přiznat a často zastával takové postoje, které nebyly v souladu s názory hlavních amerických a sovětských představitelů. Jak už ale bylo řečeno, Eden nakonec podlehl politickému a ekonomickému nátlaku, čímž byly boje v Egyptě ukončeny.

Suezská krize měla zásadní dopad právě na osobu britského premiéra. Eden se v jejím průběhu ocitl pod silnou palbou kritiky nejen ze strany Spojených států a SSSR, ale také ze strany labouristické opozice, a to kvůli zhoršující se ekonomické situaci v Británii, či ze strany vysoce postavených diplomatů ministerstva zahraničí, kteří 2. listopadu podepsali protestní petici proti britsko-francouzskému vojenskému zásahu. Proti Edenovi se postavili například i náměstek ministra zahraničních věcí Anthony Nutting nebo admirál Louis Mountbatten, který působil jako vrchní velitel námořnictva [Žíla 2012: 87]. Mountbatten chtěl na svůj post také rezignovat, protože nechtěl, aby kvůli bojům v Egyptě utrpěla pověst nejen jeho samotného, ale také celého britského válečného loďstva. Tato rezignace však nebyla přijata z důvodu, že by přišla v nevhodnou dobu a přinesla by více problémů než užitku [Keith 2011: 438-439]. Britská politika se během tohoto konfliktu ukázala jako neúspěšná, čímž utrpěla Edenova pověst dobrého státníka. Premiér z toho také dokázal vyvodit důsledky. Nejprve musel spolknout pořádně hořkou pilulku, neboť v prosinci 1956 byl donucen lhát Dolní sněmovně o izraelské invazi resp. zatajil poslancům dohodu ze Sèvres [Marr 2007: 158]. 9. 1. 1957 Anthony Eden rezignoval na post ministerského předsedy a jeho místo zaujal dosavadní ministr financí a Edenův kancléř Harold Macmillan. Nutno též podotknout, že jedním z důvodů Edenova odstoupení byl také jeho zhoršující se zdravotní stav. Původně chtěl totiž vydržet do léta 1957 nebo alespoň do velikonočních svátků, nicméně Suezská krize ho natolik vyčerpala, že mu doktoři dávali nanejvýše šest

týdnů, než ho postihne kolaps [Keith 2011: 533]. Je ovšem zajímavé, že i přes veškeré problémy a rozsáhlou kampaň labouristů dokázali konzervativci v roce 1959 obhájit volební vítězství, což bylo pro stranu třetí prvenství v řadě [Wasson 2010: 330-331]. Za zmínku také stojí, že levé křídlo v rámci Labour Party se díky Suezské krizi více radikalizovalo a nebálo se projevit sympatií směrem k SSSR. Dokonce i někteří členové akceptovali sovětskou invazi v Maďarsku, o které bude řeč v dalších kapitolách [Turner 2010: 107].

Pro Velkou Británii představovala Suezská krize také jednu z kapitol postupné dekolonizace. Přestože Egyptské království získalo svou nezávislost už v roce 1922, Británie si zde dokázala zachovat svůj vliv i nadále díky vojenské přítomnosti. Období po druhé světové válce a především nástup plukovníka Násira k moci měly velký dopad na britský vliv, který stále slábl. Vojenská intervence na podzim roku 1956 tak byla poslední šancí, jak zvrátit doposud nepříznivý trend. Výsledek byl nicméně přesně opačný a Británie tímto utrpěla těžkou psychologickou ránu a víceméně ztratila morální autoritu a stejně jako Francie byla v očích arabských zemí zdiskreditována [Marr 2007: 158]. Spolu s nástupem nového premiéra přišla také zásadní změna britské koloniální politiky. Macmillan dokázal totiž prosadit flexibilní přístup ke zbývajícím državám, čímž se uvolnila nebo zcela zrušila tradiční imperiální pouta. To ovšem rozhodně neznamenalo, že by se Británie vzdala kontroly hospodářských a obchodních svazků či vojensko-strategických zájmů v dekolonizovaných oblastech. Tyto postupy byly aplikovány především na africkém kontinentu [Nálevka 2004: 95].

Dalším problémem pro Velkou Británii byla otázka Commonwealthu. Ten sice po druhé světové válce dále formálně sloužil jako instituce, nicméně soudružnost všech zemí se postupně vytratila a rozhodně už se nejednalo o ekonomický blok jednotlivých zemí. Zvláštní význam v tomto kontextu měla tehdejší reakce Indie. První indický premiér Džáváharlál Nehru nejprve ostře odsoudil agresivní počínání Británie v Egyptě a posléze zahájil sérii diplomatických jednání. Ty vyvrcholily v roce 1961, kdy došlo k vytvoření organizace Hnutí nezúčastněných zemí (*Non-Aligned Movement*). Mezi jeho zakladatele patřil i egyptský prezident Gamál Abd an-Násir či prezident Jugoslávie Jozip Broz Tito. Klíčovým bodem bylo to, že Nehru získal silnou podporu i u zakladatele moderního ghanského státu Kwameho Nkrumaha. Tento muž byl především také přední představitel afrického nacionalismu v době dekolonizace, tudíž do zmíněné organizace dokázal zapojit i většinu afrických zemí. V důsledku toho Británie nebyla

schopna využít Commonwealth jako nástroj pro udržení britského vlivu v ostatních zemích třetího světa [Sanders 1990: 103].

V určitém smyslu byl Anthony Eden posledním z britských imperialistů, který stále ještě věřil, že je ještě možné zachovat si velmocenské postavení a že je to pro Británii dokonce žádoucí. Nechtěl, aby byla Británie podřízena jiné velmoci včetně Spojených států, ale naopak tvrdě prosazoval názor, že má plné právo chránit své zájmy i za cenu použití síly [James 1986: 15]. Pro Británii však byl výsledek Suezské krize jednoznačně prohrou, neboť nedokázala dosáhnout svého cíle, kterým mělo být svržení Násirova režimu. Navíc události z roku 1956 víceméně pouze potvrdily skutečnost, že Británie už nedisponuje takovou silou, aby mohla ovlivňovat i dění mimo Evropu, a proces dekolonizace se tak ukazoval jako neodvratitelný. Jednalo se také nepochybně o porážku pro samotného Edena. Ten po dlouhou dobu dokazoval, že v mnoha ohledech dokáže být velmi neústupný a je schopný se postavit na odpor i takovému soupeři, jakým mu byly Spojené státy. Jak se ovšem ukázalo, jeho diplomatické schopnosti nedosáhly takové přesvědčivosti, aby mu zajistily mezinárodní podporu. Přesto můžeme v tomto ohledu hovořit o jakémsi malém osobním vítězství. Je totiž otázka, zda by se jiní politici zachovali v nastalé situaci podobně. Zajímavé je ale v tomto ohledu vyjádření Edena předchůdce na postu premiéra Winstona Churchilla. V jednom z rozhovorů s jeho osobním tajemníkem Jockem Colvillem došlo na téma Edena rozhodnutí napadnout Egypt. Na otázku, zda by na jeho místě Churchill udělal totéž, odpověděl stručně a jasně: „Nikdy bych se neodvážil, a pokud bych se odvážil, nikdy bych se neodvážil ustoupit“ [Jackson 1997: 126]. Z tohoto prohlášení je patrné, že Churchill by se na Edenově místě pravděpodobně zachoval jinak. Neznamená to ale, že s jeho postupy nesouhlasil. Pouze konstatoval, že by v sobě Edenu odvahu zřejmě nenašel. O tom, jak by ve skutečnosti jednal, můžeme dnes ovšem pouze spekulovat. Churchill tímto ale potvrdil, že Eden byl rozhodně silný a nebojácný politik, Suezská krize mu nicméně nakonec v přeneseném slova smyslu zlomila vaz a ukončila jeho politickou kariéru. Eden uvažoval o Suezské krizi i ve svých pamětech, ve kterých obhajoval svoje kroky a naopak kritizoval ty americké. Dále také pranýřoval čelní představitele ostatních zemí za jejich neočekávané a hlavně nerozumné vystupování po ukončení bojů [Turner 2010: 110-111].

6. Stav na Blízkém východě po ukončení bojů

Pro další vývoj na Blízkém východě, resp. na Sinajském poloostrově, bylo klíčové zřízení UNEF (*United Nations Emergency Forces*). Tato zkratka označovala mírové dozorčí mezinárodních jednotek, které se měly postarat o obnovení míru a provozu v průplavu (celkem se jednalo o 6 000 mužů z různých zemí, kteří nosili na hlavách modré přilby). Britové, Francouzi a Izraelci však ještě v listopadu 1956 neměli žádný důvod opouštět egyptskou půdu, protože v součtu se jich zde nacházelo několik desítek tisíc a odpor Egyptanů byl mizivý. Všichni tři aktéři se tedy rozhodli setrvat až do příchodu mezinárodních jednotek [Wanner 2006: 462].

Jako nejproblematictější se ukázal odsun izraelských jednotek. Premiér Ben Gurion v jednom ze svých projevů oznámil, že se Izrael nehodlá stáhnout na staré hranice, neboť dle jeho názoru byly vždy fiktivní a fakticky ani neexistovaly. Zároveň i ocenil izraelskou armádu za její jednoznačné vítězství nad nejsilnějším arabským státem a dále prohlásil, že by Izrael tuto válku zvládl i bez britsko-francouzské intervence [Wanner 461]. S odstupem času však lze toto prohlášení považovat za příliš sebevědomé. Jak už jsem totiž zmiňoval, tak Izrael v této době mj. zaostával především úrovní svého letectva, tudíž by se jeho vojenské vítězství bez pomoci Británie a Francie rodilo o poznání hůře, pokud vůbec.

Velká Británie a Francie nekladly při evakuaci Egypta příliš velký odpor, protože pochopily, že už neexistuje příliš mnoho šancí ovlivnit další dění, a proto bude lepší podrobit se OSN. Konečná evakuace byla zahájena 22. prosince 1956, kdy se měly všechny britsko-francouzské síly stáhnout a shromáždit na okraji ústí Suezského průplavu, který byl oddělen ostatním drátem od zbytku přístavu. V čase 17.00 se poslední vojáci nalodili v Port Saidu a Port Fuadu, což neznamenovalo nic jiného než konec vojenské přítomnosti Britů a Francouzů v Egyptě [Jackson 1997: 116-117].

Izraelci vyžadovali po OSN, aby mu v případě vyklizení Sinajského poloostrova byly poskytnuty určité záruky. V první řadě se mělo zamezit obnovení útoků fidajínů a dále měla být uvolněna plavba do přístavu Ejlat. Především díky kanadskému ministru zahraničí Pearsonovi bylo nakonec na přelomu února a března roku 1957 dosaženo dohody, ve které Izrael přislíbil odchod vojsk z pásma Gazy a také z Šarm aš-šejch výměnou za svobodnou plavbu Tiranskou úžinou [Wanner 2006: 483]. Vyklizení Suezského kanálu bylo dokončeno 7. 5. 1957. Jeho vyčištění měl na starost neutrální

tým pod vedením OSN, přičemž Egypt odmítl, aby se na této akci podíleli Britové a Francouzi. Ve stejné době přijala OSN Násirův návrh o „nerušeném užívání kanálu loďmi všech národů“. Toto opatření se netýkalo Izraele, právě kvůli stažení vojsk ze Sinaje. O rok později v červenci uznala Společnost Suezského průplavu egyptské vlastnictví vodního díla, což potvrdilo egyptské vítězství [Jackson 1997: 118-119].

Suezská krize zpočátku způsobila egyptskému prezidentovi nemalé problémy. To bylo zapříčiněné i tím, že často nedokázal správně vyhodnotit situaci a také chování svých soupeřů. Zejména díky nátlaku Spojených států a SSSR na Velkou Británii a Francii však vyšel z tohoto konfliktu jako vítěz. Protože se agresorům nepodařilo dosáhnout svého ústředního cíle (svržení Násirova režimu), dokázal si egyptský prezident udržet průplav a svoji pozici tak posílil nejen v Egyptě, ale také v celém arabském světě, kde vzrostla jeho prestiž [Nálevka 2010: 92]. Násir svými neuváženými kroky nejprve sice poštvál západní velmoci proti sobě, tím ale zase nepřímou odstartoval roztržku v rámci Západu samotného, což může být také považováno za nedílnou součást jeho vítězství. Sám však pravděpodobně s touto situací ani moc nepočítal. To však nic nemění na faktu, že z takového stavu mohl pouze těžit. Zároveň díky úplnému odpoutání Egypta od Velké Británie byla od roku 1957 ještě více upevněna spolupráce se Sovětským svazem, který tak v oblasti Blízkého východu posílil svůj vliv. Naopak k Británii a Izraeli se Násir začal stavět zcela otevřeně nepřátelsky [Turner 2010: 106]. Byť si tedy Násir představoval vývoj situace zřejmě úplně jinak, musel být s konečným výsledkem krize nepochybně spokojen. Dosáhl totiž přesně toho, o co usiloval od počátku svého nástupu k moci. Také Sovětský svaz vytěžil ze Suezské krize maximum, navzdory četným problémům v domácím prostředí. Dokázal totiž oslabit vliv Velké Británie a Francie natolik, aby se sám stal klíčovým hráčem na Blízkém východě [Wanner 2006: 486].

Svůj vliv na Blízkém východě chtěly po Suezské krizi posílit i Spojené státy, které se odpoutaly od svých spojenců Velké Británie a Francie a převzaly na svá bedra odpovědnost za udržení mocenské rovnováhy v této oblasti [Kissinger 1999: 571]. Zahraniční politiku USA charakterizovaly podpora Izraele a také ropné spojenectví s dynastií Saúdů v Saudské Arábii, což později vedlo k mnoha kontroverzím [Marr 2007: 159]. Dne 5. ledna 1957 došlo také ke zrodu Eisenhowerovy doktríny, díky které se USA zavázaly poskytnout hospodářskou a vojenskou pomoc zemím Blízkého a Středního východu. Formálně byla tato doktrína namířena proti šíření sovětského vlivu

v arabském prostředí, ale ve skutečnosti tím chtěly Spojené státy kontrolovat, aby opravdu došlo k oslabení pozic obou bývalých koloniálních mocností v jejich tradičním prostoru. V praxi se však tato doktrína rozhodně nesesetkala s nadměrným úspěchem, což se ukázalo především během občanské války v Libanonu. Vylodění americké námořní pěchoty v Bejrútu v červenci roku 1958 nepřineslo očekávaný politický efekt a po jejím stažení v říjnu téhož roku již nebyla doktrína dále uplatňována [Nálevka 2003: 138]. CIA navíc dříve poznamenala, že většina Arabů je pravděpodobně toho názoru, že Spojené státy jsou příliš zaujaty komunismem, takže opomíjejí to, co se ve zdejší oblasti považuje za mnohem tíživější problémy [Gaddis 2005: 118]. Doktrína se tak během své krátké historie netěšila příliš velké podpory. Dopady Suezské krize na Spojené státy byly tedy smíšené. Sice si zachovaly svůj status supervelmoci, protože dokázaly diplomatickými kroky prosadit své zájmy, ale jejich vliv na Blízkém východě po roce 1956 nebyl asi takový, jaký by si představovaly.

Odpovědí na Eisenhowerovu doktrínu bylo v únoru 1958 spojení Egypta a Sýrie v celek Sjednocené arabské republiky. V březnu téhož roku se k tomuto útvaru přidal ještě Jemen. Toto uskupení však také nevydrželo příliš dlouho, neboť v září roku 1961 proběhl v Damašku vojenský převrat a jeho organizátoři oznámili vystoupení Sýrie ze svazku s Egyptem. To samé učinil v prosinci téhož roku i Jemen. Na Blízkém východě nadále přetrvávalo napětí mezi Izraelem a jeho arabskými sousedy, které vyvrcholilo v červnu roku 1967 Šestidenní válkou. Po tomto dalším arabsko-izraelském konfliktu získal Izrael vojensky hájitelné hranice, přestože v této válce neměl žádného partnera. Konkrétně uvolnil Akabu, obsadil Sinajský poloostrov, pásmo Gazy, západní břeh Jordánu s Jeruzalémem a Golanské výšiny [Nálevka 2005: 83-86]. Výsledek této války má dodnes velký politický význam, protože stále můžeme být svědky hraničních sporů ve jmenovaných oblastech. Lze tedy konstatovat, že situace na Blízkém východě zůstala i po ukončení Suezské krize nadále neklidná a že ozbrojený konflikt v roce 1956 nebyl nijak ojedinělý.

7. Vliv Suezské krize na mezinárodní vztahy a studenou válku

Jak už bylo řečeno v úvodu, Suezská krize sice nepatřila mezi nejvyhrocenější události studené války, ale její průběh dokázal ovlivnit především vztahy mezi jednotlivými aktéry. Druhý arabsko-izraelský konflikt se také významně podepsal i na krizi v Maďarsku, která v roce 1956 byla taktéž jedním z hlavních politických témat (viz dále). Suezská krize představovala velmi specifický konflikt, jelikož proti sobě zaprvé postavila dlouholeté státní partnery a naopak zadruhé naopak dovedla ke spolupráci dvě supervelmoci, které jinak v rámci bipolárního světového uspořádání stály ostře proti sobě. V následujících odstavcích se proto pokusím popsat hlavní dopady na mezinárodní vztahy, potažmo na celou studenou válku.

Není překvapením, že události z roku 1956 se podepsaly na vztazích mezi Velkou Británií a Spojenými státy. Tyto dva státy patřily během studené války mezi hlavní velmoci Západu, ovšem vliv Británie stále klesal současně s posilováním vlivu USA; spolupráce mezi nimi byla tudíž více a více nevyrovnaná. Suezská krize potvrdila, že rozhodnutí Londýna byla od druhé poloviny 20. století do značné míry závislá na postojích Washingtonu, který si tak v rámci Západu vydobyl právo posledního slova. Toto Británie během krize nerespektovala a v důsledku toho se stala terčem kritiky ze strany Spojených států. Washington už nikdy nezapomněl, jak se Britové a také Francouzi chovali coby samostatné velmoci. Londýn se zase naopak cítil ukřivděn, protože Američané na něj vyvíjeli bezohledný nátlak. Politické vztahy se tak už nikdy nevrátily do doby předchozí. Spojené státy byly v očích hlavních evropských států také zdiskreditovány, ale na jejich velmocenském postavení to nic nezměnilo. Velká Británie i Francie se rozhodly nespoléhat na americký „jaderný deštník“ a začaly se vážně věnovat rozvoji vlastní nukleární síly. Britové sice ještě jedno desetiletí po Suezské krizi dokázali spolupracovat s USA jako jejich „mladší partner“ na Blízkém východě, to ale zase zapříčinilo jejich další ztráty v jiných oblastech [Wanner 2006: 486-487]. Určitý vliv si tak Velká Británie dokázala zachovat, už ovšem vůbec ne jako nezávislá velmoc.

Chování amerického prezidenta Eisenhowera se mohlo jevit jako velice zvláštní. Ve svých veřejných prohlášeních vždy odsuzoval použití síly ze strany Britů a Francouzů a tvrdil, že Spojené státy neschválily toto jednání jako způsob řešení

mezinárodních sporů. Je ovšem podivné, že během války v Koreji sám podporoval myšlenku použití jaderných zbraní [Marr 2007: 158]. Postupem času také Eisenhower své chování během Suezské krize přehodnotil. Přiznal totiž, že některé jeho kroky byly velice neuvážené a nevhodné a že rozhodnutí potlačit Velkou Británii bylo jeho největší chybou v oblasti zahraniční politiky. Stejný názor zastával i uznávaný diplomat Henry Kissinger, jenž během prezidentování Richarda Nixona a Geralda Forda zastával funkci ministra zahraničních věcí Spojených států [Turner 2010: 235].

Francie se po Suezské krizi distancovala od všech zúčastněných aktérů včetně Velké Británie. Díky tomu došlo ke vzniku osy Francie – Spolková republika Německo, která vydržela až dodnes [Marr 2007: 159]. Už v průběhu listopadu 1956 došlo k opětovnému ochlazení vztahu mezi Británií a Izraelem. Izraelcům se totiž v průběhu krize nelíbilo, že Britové nadále dodávali zbraně do Jordánska a Iráku. Přestože v roce 1957 došlo k mírnému napravení vztahů mezi oběma aktéry, nahlížel Izrael na britské chování na mezinárodní scéně veskrze negativně. K tomu přispěl i fakt, že Británie se v lednu 1957 nepostavila proti výzvě OSN (tak jako to udělala Francie), která požadovala bezpodmínečné ustoupení Izraele ze Sinajského poloostrova. Izrael se také obával, že Londýn může obnovit požadavky na izraelské územní ústupky. Napětí mezi oběma hráči opadlo až v roce 1958, kdy Londýn pochopil, že Izrael může hrát pozitivní roli v rámci západoevropského obranného systému a zároveň také představovat bariéru pro eventuální mocenskou expanzi Násira [Levey, Podeh 2008: 96].

Nyní se blíže zaměříme na situaci v Maďarsku v říjnu roku 1956. Dne 23. října byla svolána do Budapešti mládežnická manifestace, která chtěla vyjádřit solidaritu s polskými dělníky, kteří byli uvězněni po poznaňské vzpouře. Studentská akce se však proměnila ve shromáždění, kterého se zúčastnilo přibližně 200 000 lidí. Mezi hlavní požadavky studentů patřilo jmenování reformovaného komunisty Imreho Nagye prezidentem, dále stažení sovětských vojsk z Maďarska a reorganizace celého hospodářského života. Sám Imre Nagy se k těmto postojům zpočátku stavěl velmi opatrně, postupně byl ale připraven požadavky splnit. Reformní kroky však vyprovokovaly Sovětský svaz natolik, že 31. 10. 1956 Chruščov pověřil generála Koněva k přípravě operace VICHK, která měla za cíl vojenské obsazení Maďarska. Vrcholem těchto událostí bylo o den později vystoupení Maďarska z Varšavské smlouvy a vyhlášení jeho neutrality [Nálevka 2005: 28-31].

Připomeňme si tehdejší situaci v Egyptě. Dne 1. 11. 1956 byly zahájeny britsko-francouzské letecké útoky na egyptské základny, což vzbudilo velké rozhořčení u Spojených států, které o den později svolaly mimořádné zasedání Valného shromáždění. Právě této situace naplno využil Chruščov, jelikož USA, Velká Británie i Francie se naplno věnovaly Suezské krizi a dění v Maďarsku odstavily na vedlejší kolej. Dokonce již 26. 10. 1956 americká vláda přijala rozhodnutí, že nebude žádným způsobem vojensky zasahovat do situace v Maďarsku. Operace VICHR dopadla pro Sovětský svaz úspěšně a již v první polovině listopadu Maďarsko plně kontroloval. Celou záležitost řešila i OSN, jenže vše bylo v podstatě pouze smeteno ze stolu. Útok byl sice odsouzen, ale nic dalšího se nestalo [Nálevka 2005: 33-34]. Postoj Spojených států později zkritizovala Velká Británie. Anthony Eden vyjádřil velké zklamání nad tím, jak velký nátlak vytvářeli Američané na Brity při Suezské krizi, zatímco konflikt v Maďarsku v podstatě ignorovali [Turner 2010: 109]. Společně s Francií a dalšími státy Britové také tvrdě kritizovali generálního tajemníka OSN Daga Hammarskjölda, který prý operoval s dvojí morálkou – jednu uplatňoval v Egyptě, kde byla OSN uznávána i interventy, ale v Maďarsku pro jednoznačný sovětský odpor nic neudělal [Wanner 2006: 460-461]. Podobné nálady jako v Británii panovaly i v Izraeli. Je třeba říci, že chování Spojených států bylo v roce 1956 dosti nevyrovnané a na to doplatili především Britové a Maďaři. Američané se na jednu stranu nebáli vystupovat i proti svým spojencům, ale na svého úhlavního nepřítele ve studené válce si netroufli, čímž se potvrdila vzájemná izolovanost Západu a Východu.

Suezská krize a lidové povstání v Maďarsku velice posílily moc Nikity Chruščova nejen v rámci SSSR, ale také na mezinárodní scéně. Vraťme se ještě jednou k hrozbě použití raketové síly. Chruščov spolu s premiérem Bulganinem tehdy na počátku listopadu 1956 mluvili o dostatečně přesném naváděcím systému, který může bez problémů zasáhnout hlavní města Velké Británie nebo Francie, pokud se jednotky nestáhnou z oblasti Suez. Britové a Francouzi tak sice učinili, ale nebyla to reakce na Chruščovovu hrozbu, nýbrž na Eisenhowerův nátlak, o kterém Chruščov vůbec nevěděl. Sami Britové a Francouzi už od začátku tušili, že ze strany SSSR se pravděpodobně pouze o blufování. Eisenhowerův nátlak nebyl veřejný, tudíž Chruščov došel k závěru, že jeho bluf splnil účel. Reálnost použití síly později posoudil i syn sovětského vůdce Sergej, jenž se zabýval raketovým inženýrstvím: „Vyhrožovali jsme raketami, které jsme neměli“ [Gaddis 2005, 71].

Události z roku 1956 názorně ukázaly, jakým směrem se ubíral vývoj mezinárodního systému po druhé světové válce. Potvrdila se mocenská nadřazenost Spojených států a Sovětského svazu, které posilovaly svou moc ve svých blocích i na úkor svých spojenců. Suezská krize ale přispěla spíše k oteplení vztahů mezi Východem a Západem, protože jak už bylo řečeno, během studené války jsme se do roku 1956 těžko mohli setkat s momentem, kdy by dva výše jmenovaní nesmiřitelní rivalové dosáhli větší názorové shody. Ovšem vzhledem k rozšíření sovětského vlivu na Blízkém východě je nutno podotknout, že Východ vytěžil ze Suezské krize více.

Závěr

V kontextu studené války představoval Suezská krize velmi specifický konflikt. Zprvce se nejednalo o událost, kde by proti sobě stály hlavní dlouhodobí soupeři, ale naopak spíše dlouholetí političtí partneři. Dalším charakteristickým znakem byl poměrně velký počet diplomatických jednání, která probíhala již před vypuknutím války i v jejím průběhu. Třetím typickým rysem tohoto konfliktu byla jeho poměrně rychlá deeskalace, neboť vojenská konfrontace probíhala pouze něco málo přes týden.

Hlavním důvodem propuknutí Suezské krize bylo nepochybně červencové znárodnění anglofrancouzské společnosti Suezského průplavu v roce 1956, kterým egyptský prezident Násir vyprovokoval Velkou Británii a Francii k vojenské intervenci. Jejím skutečným účelem však nebylo obsazení Suezského kanálu (to byl až druhořadý cíl), ale svržení celého Násirova režimu. Francie a Velká Británie dokázaly na svou stranu získat ještě Izrael, čímž vznikla tříčlenná koalice. Po vojenské stránce měly operace na jmenované aktéry pozitivní dopad, jenže z politického hlediska se jednalo o velmi krutou porážku, která byla zapříčiněna zásahem „vyšší moci“ v podobě nátlaku SSSR a Spojených států. Veškeré vojenské síly se nakonec musely stáhnout zpět. Nutno též konstatovat, že na porážce protiegyptské koalice se podílela i velmi problematická politická kooperace jejích členů, což bylo patrné již při jejím seskupování.

Za hlavní vítěze Suezské krize jsou považovány převážně Egypt a SSSR. Sovětské politické vítězství je samozřejmě nezpochybnitelné, ale z morálního hlediska rozhodně nemůže být o výhře řeč. Nesmíme totiž zapomínat na tehdejší situaci v Maďarsku. Po celý rok 1956 směřovalo pohoršení mezinárodní veřejnosti pouze na adresu Velkou Británii a Francii, zatímco daleko brutálnějšími akcím Sovětského svazu v Maďarsku se dostalo nanejvýše formálního odsouzení [Kissinger 1999: 571]. Pokud by čistě hypoteticky zaujaly OSN a také USA stejný postoj jak při Suezské krizi, tak během intervence v Maďarsku, možná by se Sovětský svaz dočkal stejného znemožnění jako Velká Británie a Francie. SSSR byl však v té době jednou ze dvou hlavních světových velmocí, tudíž se výše popsaná varianta dnes jeví jako spíše nepravděpodobná. Vyplývá to i z tehdejšího postavení OSN: Některé její cíle, myšlenky a aktivity byly totiž do určité míry narušeny nebo zablokovány z důvodu probíhajícího ideologického sporu mezi Spojenými státy a SSSR. Logicky tedy došlo ke snížení schopnosti komunikace a spolupráce v jednotlivých orgánech, v důsledku čehož OSN nedokázala v některých

případech plnit své základní funkce, mezi které patřilo zejména udržování míru a mezinárodní bezpečnosti [Waisová 2005: 118-119].

Postavení Spojených států po událostech z roku 1956 lze identifikovat jen velice obtížně. Američané sice posílili své velmocenské postavení, ale jak se lidově říká, museli se vydat cestou „přes mrtvoly“ – v tomto případě mrtvoly svých spojenců. Souběh Suez a Maďarska totiž ukázal, že USA nechaly Maďarsko na pospas proudům historické evoluce a současně zapříčinily, aby u jejich spojenců vznikl pocit vlastní neschopnosti [Kissinger 1999: 589]. Stejně jako u Sovětského svazu tak můžeme hovořit o jakési morální prohře, což koneckonců potvrzuje i pozdější prohlášení Dwighta Eisenhowera, ve kterém uznal své chyby v oblasti zahraniční politiky. Na morální prohru USA však bohužel doplatily především Velká Británie s Francií, které se musely definitivně smířit s novou realitou – po roce 1956 už jejich budoucnost ležela pouze na evropském kontinentu.

Summary

The aim of the study was to identify the consequences of the Suez Crisis on British politics and the developments it led to in terms of international relations. The critical point of the event was the Israeli attack on the Sinai Peninsula in September of 1956 which was supported by both Britain and France. The strike on Egypt was mainly due to the nationalization of the Anglo-French Suez Canal Company, which the Egyptian President, Gamal Abdel Nasser, was responsible for. The United States as well as the USSR intervened diplomatically throughout the conflict. The battles in Egypt concluded by the first third of November, with the USSR also threatening to launch missile attacks on Paris and London. In addition, the United States applied economic pressure on Great Britain which led to a fall in the value of the British pound.

The primary winners of the Suez crisis were Egypt and the USSR. Egyptian President, Gamal Abdel Nasser was able to solidify his position in the country while also increasing his stature in the Arab world. The Soviet Union became a key player in the Middle East as it was able to weaken the influence of Great Britain and France in the region. The USSR also benefited from the crisis in that it shifted attention away from the Soviet intervention in Hungary, which the West didn't react to whatsoever.

Great Britain and France saw the greatest losses because of the events that occurred in 1956. Both states had to resign themselves to the fact that they were no longer amongst the world's superpowers and could not influence events outside of Europe. Following 1956, Britain and France also saw their relationship become more distanced. Due to the failure, the British Prime Minister, Anthony Eden, resigned from his post at the beginning of 1957.

Following the Suez Crisis, the United States maintained their position as a superpower, but at the same time, American President Dwight Eisenhower later admitted that the pressure applied to the European countries was his biggest mistake in terms of international relations. The relationship between Europe and the United States also didn't return to their previous levels.

Použitá literatura

Periodická literatura:

DIETL, Ralph. Suez 1956: A European Intervention?. *Journal of Contemporary History*. 2008, Vol. 43 Issue 2, p259-278.

Dostupný z WWW: <http://www.jstor.org/stable/30036506>

JAMES, Robert Rhodes. ANTHONY EDEN AND THE SUEZ CRISIS. *History today*. 1986, Vol. 36 Issue 11, p8, 8p

Dostupný z WWW:

<http://ehis.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail?vid=10&hid=121&sid=fca402d3-001f-49af-9413-e919da7b2904%40sessionmgr114&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#d b=a9h&AN=4868665>

Neperiodická literatura:

BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard. *Dějiny Egypta*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 821 s. ISBN 978-80-7106-971-3.

GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. V Praze: Slovart, 2006, 278 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7209-843-8.

JACKSON, Robert. *Suez – zapomenutá invaze*. 1. vyd. Brno : Jota, 1997. 137 s. ISBN 80-7217-015-5.

KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. 3. vyd. Praha: Prostor, 1999, 946 s. ISBN 80-7260-025-7.

KEITH, Kyle. *Suez: Britain's end of Empire in the Middle East*. New ed. London : Tauris, 2011. 686 s. ISBN 978-1-84885-533-5.

LEVEY, Zach; PODEH, Elie. *Britain and the Middle East: from imperial power to junior partner*. Brighton : Sussex Academic Press, 2008. 355 s. ISBN 978-1-84519-164-1.

LOUIS, William Roger. *Ends of British imperialism: the scramble for empire, Suez and decolonization: collected essays*. London : I. B. Tauris, c2006. 1065 s. ISBN 1-84511-309-8.

LUŇÁK, Petr. *Západ: Spojené státy a západní Evropa ve studené válce*. 1. vyd. Praha : Libri, 1997. 460 s. ISBN 80-85983-29-X

MARR, Andrew. *A history of modern Britain*. London : Macmillan, 2007. 629 s. ISBN 978-1-4050-0538-8.

NÁLEVKA, Vladimír. *Čas soumraku: rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*. Vyd. 1. Praha : Triton, 2004. 199 s. ISBN 80-7254-495-0.

NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 2010. 196 s. ISBN 978-80-7429-011-4.

NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Vyd. 1. Praha : Triton, 2003. 234 s. ISBN 80-7254-327-X

NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století. (II.)*. Vyd. 2. Praha : Aleš Skřivan ml., 2005. 287 s. ISBN 80-86493-16-4.

PLECHANOVÁ, Běla. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. 240 s. ISBN 80-85241-79-X

SANDERS, David. *Losing an empire, finding a role: British foreign policy since 1945*. Basingstoke : Macmillan Education, 1990. 349 s. ISBN 0-333-44265-2.

WANNER, Jan. *Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence*. 1. vyd. Praha : Libri, 2006. 552 s. ISBN 80-7277-298-8.

WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktu v mezinárodních vztazích*, Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. 206 s. ISBN 80-7178-390-0.

WASSON, Ellis Archer. *Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2010. 429 s. ISBN 978-80-247-3267-1.

WOODHOUSE, Christopher Montagne. *British foreign policy since the second world war*. 1. publ. London : Hutchinson, 1961. 255 s.

Rigorózní práce

ŽÍLA, Erik. *Československo-britské vztahy v letech 1953-1957*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. 2012. 168 s. Vedoucí práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.